

НАУКОВИЙ ФОРУМ

КРУГЛИЙ СТІЛ: БЕЗПЕКА ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ В СОЦІАЛЬНІЙ ДЕРЖАВІ

Концепція людського розвитку особливо поширилася в останнє десятиріччя ХХ ст. Йдеться про загальноцивілізаційний процес зростання людського потенціалу за певного ступеня свободи життєвого вибору. Концепція зосереджує увагу на реалізації трьох ключових цілей (можливостей) для людини: прожити максимально довге і здорове життя; набути знань, необхідних для активної і бажаної діяльності; мати доступ до засобів існування, що забезпечують гідний рівень життя у межах людських доходів і споживання. Лише на такій трикомпонентній базі виникають політичні і соціальні свободи, гарантії захисту людських прав.

Людський розвиток є метою і критерієм розвитку суспільства. Однак багато аспектів людського розвитку залишаються недослідженими. Зберігається необхідність формування сучасного наукового уявлення про економічну природу, чинники та закономірності людського розвитку. Особливого наукового і практичного значення набуває розроблення економічної теорії безпеки людського розвитку.

22 листопада 2011 р. на кафедрі економічної теорії Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» відбулося засідання «круглого столу», на якому науковці обговорили актуальні проблеми забезпечення безпеки людського розвитку в умовах посттрансформаційної економіки.

БЕЗПЕКА ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ: СУЧАСНЕ БАЧЕННЯ І НОВИЙ ВИМІР

*Г. Ю. Дарнопих, кандидат економічних наук, доцент
Національний університет «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»*

Як економічну категорію безпеку людського розвитку (БЛР) науковці розглядають з різних позицій:

- 1) як самостійну складову національної безпеки держави;
- 2) як частину економічної безпеки держави;
- 3) як частину соціальної безпеки;
- 4) поєднують з економічною безпекою особи в одну категорію.

І це не випадково, оскільки людина в умовах соціалізації і гуманізації суспільних відносин все більше стає водночас і центром, і метою як економічної, так і соціальної діяльності і, відповідно, головним об'єктом усіх видів безпеки.

Отже, під впливом пануючих загальносвітових тенденцій поступово змінюються основні характеристики БЛР.

Це в свою чергу суттєво впливає на систему забезпечення БЛР. В умовах пануючої в Європі ідеології і політики економічного лібералізму та сучасного неолібералізму виникають нові загрози у сфері БЛР.

Так, фахівці зазначають, що у процесі радикальних змін, які відбулися в останній чверті ХХ ст., неодноразово траплялися спроби істотної лібералізації ринків праці. Необхідність їх певного дерегулювання зумовлена появою нових ідеологічних, структурних та глобалізаційних чинників. Але разом з тим послаблюються соціальна відповідальність власників, ступінь узгодженості їх інтересів із суспільними вимогами. При цьому виникає серйозна проблема оптимальної взаємодії національних і глобального ринків праці (конкурентний тиск на розвинені країни з боку величезної армії іммігрантів, делокалізація робочих місць тощо).

Ринкові принципи і механізми дедалі все більше проникають у ті сфери соціальної життєдіяльності, які традиційно регулювалися соціокультурними інструментами. Практика показує, що навіть часткова маркетизація соціокультурної сфери суспільства підриває її життєдіяльність і помітно знижує ефективність здійснення органічно притаманних їй функцій. Прикладом цього може слугувати неоінституціональний підхід до аналізу родини як малодохідного підприємства, що виробляє низькорентабельний продукт – дітей. Саме з цим фахівці значною мірою пов'язують сучасну демографічну ситуацію в розвинених країнах.

Маркетизація суспільної системи охорони здоров'я веде до того, що фармацевтичні компанії і лікувальні заклади зацікавлені не стільки в зміцненні здоров'я населення, скільки у формуванні і збереженні стану постійної залежності людей від медичних послуг та ліків як необхідної умови зростання прибутковості¹.

Певні загрози БЛР надходять і від маркетизації сфери освітніх послуг. Вітчизняний досвід свідчить про те, що лібералізація і часткова маркетизація вищої школи знизили ефективність підготовки та використання фахівців з дипломом магістра. Спостерігається загострення дисбалансу між пропозицією і попитом на фахівців найвищої кваліфікації. Значна частка ВНЗ країни, особливо приватних, зорієнтована не стільки на оцінювання і розвиток здібностей студентів, скільки на одержання від них фінансових коштів.

Як відомо, в будь-якій системі безпеки існує базова тріада «інтереси – загрози – захист». Виходячи із особливостей сучасних загроз БЛР, вбачається

---

¹ Мокряк В. Концепція саморегульованого ринку: її захист і критика в контексті сучасних соціально-економічних реалій / В. Мокряк, Е. Мокряк. // Економіка України. – 2011. – № 6. – С. 17–26.

за доцільне акцентувати увагу у сфері захисту на захисті людини як біосоціальної істоти і загальнолюдських моральних цінностей.

У рамках концепції економічного лібералізму нинішня антикризова політика європейських країн приводить загалом до посилення економічних контрастів, а не до узгодження інтересів. Вона зосереджена переважно на допомозі банкам і приведенні до ладу державних фінансів шляхом жорсткої економії, і практично не зачіпає реальний сектор економіки, включаючи малий та середній бізнес. Ця проблема теж стосується сфери БЛР. Протидіючи сьогоднішній фінансовій кризі шляхом скорочення державних витрат і підвищення податків, уряди країн руйнують у першу чергу основу власної економіки – малий бізнес, функціонування якого прямо залежить від рівня добробуту людей. Спад на споживчому ринку приводить до згорання малого бізнесу, що зумовлює зростання безробіття і посилює негативні процеси соціального плану.

До того ж саме малий бізнес активно сприяє створенню середнього класу, а наявність численного високооплачуваного середнього класу створює базу для малого бізнесу. Середній клас, як відомо, є важливим показником рівня БЛР.

МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

*С. М. Макуха, доктор економічних наук, професор
Національний університет «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»*

На думку Вольтера, рівність – одночасно найприродніша і найхімеричніша річ у світі: природна щодо проголошення прав, неприродна, коли робиться спроба урівняти права у володінні товарами та владою. Наведений вислів є актуальним не тільки в межах окремої країни, а й має інтернаціональне значення. Сучасні цивілізовані економічні системи, що ґрунтуються на принципах конкуренції, яка повсякчас породжує майнову диференціацію, забезпечили високу якість життя і соціальну захищеність для переважної більшості населення в таких системах. Однак поряд з ними на планеті продовжують існувати регіони і цілі континенти з надзвичайно низькими показниками рівня і якості життя.

Одним з таких інтегральних показників є індекс людського розвитку. Узагальнюючий індекс людського розвитку формується з чотирьох показників: тривалості майбутнього життя при народженні, душевого валового національного доходу (ВНД), який визначається за паритетами купівельної спроможності (ПКС) національних валют до долара, і двох освітніх – середньої та очікуваної тривалості навчання.